

ćivanje na hodočašće ili odredbe u vezi s križarskim ratovima. Autor, tragom konkretnih primjera iz arhivskoga gradiva, potanko razmatra vrste misa koje se drže nakon oporučiteljeve smrti, mjesta (npr. crkve dominikanskog i franjevačkog samostana) njihova držanja, zatim mjesta odabira posljednjeg počivališta oporučitelja, hodočasničke destinacije (Rim, Bari, Asiz, Jeruzalem, Santiago de Compostela i dr.), a u primjeru Zadra i Dubrovnika kao specifičnost oporučnih legata izdvaja i odredbe vezane uz križarske ratove.

U završnom dijelu knjige nalazi se autorovo zaključno razmišljanje (Conclusions) u sklopu kojega se iscrpno i pregledno razmatraju sve istraživane sastavnice ovoga rada.

Radu je priložen opsežan Appendix: List of Zaratín testators (357–431) koji sadrži popise svih uporabljenih zadarskih oporuka (popisano je oko 800 oporuka). Završni prilog pregled je crkvenih ustanova – primatelja legata *ad pias causas* (433–440). Knjiga završava pregledom uporabljenih izvora i literature (441–460) i slikovnim gradivom (462–469).

Djelo Zorana Ladića prvi put na jednome mjestu objedinjuje postojeća historiografska iskustva o problematici raznolikih izričaja religioznosti stanovništva dalmatinskih komuna u svakodnevnom životu, a svoje teze autor temelji na iznimno iscrpnoj analizi arhivskoga gradiva. Odabirom ključnih gradova dalmatinske povijesti srednjega vijeka znanstvenoj javnosti i širemu čitateljstvu predložen je najbolji mogući izradbeni model za proučavanje navedene problematike. Ovdje je potrebno naglasiti da u ovom djelu saznajemo o raznolikim sastavnicama iz povijesti pobožnosti u Hrvata u srednjemu vijeku. Odnosi prema crkvenim ustanovama (i prema onima u matičnome kraju i prema onima u inozemstvu), prema duhovnim osobama, opća vjerska orijentacija tadašnjega žiteljstva dalmatinskih i bokeljskih gradova, odnos prema križarskim vojnama i hodočašćima, darovnice namijenjene u nabožne svrhe, koje ujedno otkrivaju i gospodarsko-društveni status oporučitelja – sve su to sastavnice koje ovo djelo čine iznimno vrijednim u kontekstu znanstvenoga proučavanja hrvatske pobožnosti u srednjemu vijeku. Također, a to vrijedi osobito naglasiti – djelo je napisano na engleskomu jeziku i stoga će, vjerujemo, imati i šireg odjeka i veću uporabnu vrijednost u europskoj i svjetskoj historiografiji.

Lovorka Čoralić

Slaven BERTOŠA, Migracije prema Puli: primjer austrijske Istre u novom vijeku, Katedra Čakavskog sabora za povijest Istre Pazin, Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, Državni arhiv u Pazinu, Pazin, 2012., 176 str.

Knjiga spomenutog naslova koju ovdje prikazujemo rezultat je višegodišnjeg istraživačkog pregnuća Slavena Bertoše na proučavanju i raščlambi pulskih matičnih knjiga od 1613. do 1817. godine. To je gradivo pohranjeno u Državnom arhivu u Pazinu i bez sumnje predstavlja izrazito vrijedno povijesno vrelo ne samo za proučavanje najnužnijega gradskog središta u Istri nego i čitavog poluotoka, ali i šireg prostora istočnoga Jadrana. Središnja tema autorove nove knjige, jedne u nizu vrijednih prinosa demografskoj povijesti Istre, migracije su s područja austrijske Istre (Pazinska knežija) u Pulu od početka 17. do prvih desetljeća 19. stoljeća.

Nakon sažetoga i preglednoga uvodnog dijela (7-11) u kojemu se osvrće na teritorijalni opseg austrijske Istre, kao i na opće značajke pulskih matičnih knjiga (13-15), autor u nizu manjih poglavlja obrađuje brojne tematske cjeline vezane uz demografske podatke koje nam, pomnom raščlambom, prezentiraju pulske matice u navedenom višestoljetnom razdoblju. Ukazuje se na migracijska kretanja s obzirom na podrijetlo doseljenika iz naselja austrijske Istre (17-20), navode se osobna imena (21-25) i prezimena (26-28) doseljenika, način njihove ubilježbe u matične knjige (29-41), a zabilježeni su i konkretni primjeri višestrukih migracija (43-46) i doseljenika s višegodišnjim mjestom boravka u Puli (47-49). U nastavku knjige predmet autorova istraživanja su ubilježbe crkvene jurisdikcije u maticama (49), zanimanja useljenika (49-60), spomen njihova etničkog podrijetla (61-62), podatci o novim stanovnicima (63) te cijeli niz manjih tema vezanih uz podatke sadržane u matičnim knjigama vjenčanih: vrste brakova (64-65), vjenčanja na neuobičajenim mjestima (66), razlike u dobi između muža i žene (66) i krvno srodstvo između supružnika (67).

Slijedi osvrt – temeljen na matičnim knjigama rođenih – na primjere kasnijih porođaja (69-70), nezakonitu djecu prema mjestima podrijetla (71-77), kao i na primjere krštenja koja su obavljena u kući (79). Na osnovi podataka iz matičnih knjiga umrlih, Slaven Bertoša donosi konkretne primjere o dužini života useljenika (81), bolestima i uzrocima smrti (82-85), pojavama iznenadne smrti (87), smrti od gladi (87), ubojstvima i smaknućima (88-89), neobičnim okolnostima smrtnih slučajeva (89), smrtnosti male djece (90), smrti izvan vlastitog doma (91-93), kao i o slučajevima besplatnih ukopa preminulih osoba (93).

U završnom dijelu knjige, uz zaključne napomene o općim statističkim pokazateljima migracija iz austrijskoga dijela Istre u Pulu (94-97), donose se prilozi (usporedba broja krštenih, krizmanih, vjenčanih i umrlih doseljenika iz austrijske Istre u Puli, 97-103; pregled preminulih useljenika prema njihovoj dobi, 104; cjelovit pregled useljenika iz austrijske Istre u Pulu od 1613. do 1817. godine, 105-124), bilješke, odnosno znanstveni aparat (125-140), popis korištenih izvora i literature (141-150), sažetci na hrvatskome, talijanskome, engleskome i njemačkome jeziku (151-155), kazalo mjesta (157-159), kazalo osobnih imena (160-166), predmetno kazalo (167-168) te bilješka o autoru knjige (169-173).

Mletačka i austrijska Istra bile su u ranome novom vijeku dvije odvojene državne cjeline. Usprkos toj činjenici i postojanju državnih granica, ova knjiga zorno pokazuje kako to nije bila zapreka vrlo intenzivnim migracijskim gibanjima u različitim smjerovima. Migracije s toga područja prema Puli nedvojbeno predstavljaju dragocjen prinos poznavanju prilično intenzivnih veza između habsburške Istre i južnog dijela poluotoka, a povijest Pule osvjetljava s dosad nepoznatog stajališta.

Lovorka Čoralić